

УДК 339.72

ТРАНСФОРМАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО РИНКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ

Мар'яна Ліфанова

Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, Україна

Резюме. Розкрито особливості впливу глобальних економічних трансформацій на світову економічну систему. Проаналізовано зміни, що відбуваються у регіональній структурі інвестиційного ринку традиційних «старих» міжнародних фінансових центрів. Зазначено, що сучасні фінансові центри утворюються у місцях концентрації капіталу, незалежно від того, наскільки значною є ця концентрація у тому чи іншому фінансовому центрі та наскільки вільним є проведення у них фінансових операцій. Важливим сегментом розвитку міжнародних фінансових центрів, який визначає сучасні тенденції їх розвитку є інвестиційний ринок. Досліджено Індекс інвестиційної привабливості, який є одним з відомих міжнародних індикаторів інвестиційного клімату. Здійснено огляд надходжень прямих іноземних інвестицій окремих країн за період 2017–2018 років. Встановлено, що основним отримувачем прямих іноземних інвестицій залишаються США, Китай, Гонконг. На США припадає майже третина глобальних фінансових активів, це близько 40%. Встановлено, що до списку лідерів найбільших інвесторів відносять Японію, материковий Китай, Францію. Визначено, що через різке падіння усіх світових фондових індексів та поширення пандемії коронавірусу COVID-19, фіктивний капітал скоротився до неймовірно рекордних обсягів. Це спричинило найбільший відтік капіталу, який коли-небудь реєструвався. Зазначено, що після глобальної фінансової кризи відбудеться тенденція до зниження рівня просторової концентрації фінансових активів, у світі відбудеться поступовий перерозподіл активності з розвинутих фінансових ринків на ті, що розвиваються. Аналогічний висновок зроблено на основі прогнозу американської компанії Bloomberg, яка змодельювала чотири сценарії впливу COVID-19 на світову економіку, згідно з якими світова економіка у 2020 році може втратити 3% ВВП або 2,7 трлн дол. Визначено, що усі держави повинні мобілізувати наявні та не наявні внутрішні ресурси для підтримки бізнесу та економіки, подолання наслідків кризи.

Ключові слова: інвестиції, трансформація, капітал, міжнародний фінансовий центр, глобалізація, фінансова криза, коронавірус.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2020.02.261

Отримано 31.03.2020

UDC 339.72

TRANSFORMATION OF THE INTERNATIONAL INVESTMENT MARKET IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION CHALLENGES

Mariana Lifanova

Ternopil National Economic University, Ternopil, Ukraine

Summary. The peculiarities of the global economic transformations impact on the world economic system are revealed. Changes in the regional structure of the investment market of traditional «old» international financial centers are analyzed. It is noted that modern financial centers are formed in places of capital concentration, no matter how significant this concentration is in particular financial center and how free they are for financial transactions. An important segment of international financial centers development, determining the current trends of their development is the investment market. The Investment attractiveness index, which is one of the most well-known international indicators of the investment climate, is investigated. The direct foreign investment inflows of individual countries for the period 2017–2018 are reviewed. It is established that the main

recipient of direct foreign investment is the USA, China and Hong Kong. The US accounts almost one third of global financial assets, that is approximately 40%. It is established that the list of the greatest investors leaders include Japan, mainland China and France. It is determined that, due to the sharp fall in all world stock indices and the spread of COVID-19 coronavirus pandemic, fictitious capital has declined to extremely record levels. This resulted in the largest capital outflow ever recorded. It is noted that after the global financial crisis the tendency to decrease the level of spatial financial assets concentration will occur, gradual redistribution of activity from developed financial markets to the developing ones will take place in the world. The similar conclusion is made on the basis of the forecast by American company Bloomberg, which simulated four scenarios of COVID-19 impact on the world economy, according to which the world economy can lose 3% of GDP or 2.7 trillion dollars in 2020. It was determined that all states should mobilize all available and unavailable domestic resources to support business and economy to overcome crisis consequences.

Key words: *investments, transformation, capital, international financial center, globalization, financial crisis, coronavirus.*

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2020.02.261

Received 31.03.2020

Постановка проблеми. Сучасні глобальні економічні трансформації здійснюють безпрецедентний вплив на світову економічну систему. Це виявляється у посиленні процесів фінансової глобалізації, яка має об'єктивний характер і є закономірним результатом нарощування масштабів транскордонного переміщення фінансових активів, посилення інтернаціоналізації національних фінансових систем, лібералізації й конвергенції валютних, інвестиційних і кредитних ринків. Фінансова глобалізація забезпечує ефективну алокацію капітальних ресурсів у масштабах світового господарства й оперативну трансформацію заощаджень у капітал та поєднує глобальний попит на капітал з його глобальною пропозицією.

Закономірним результатом фінансової глобалізації є формування єдиного загальнопланетарного фінансового ринку, що є одним з ключових компонентів глобального ринку і пов'язаний із системою економічних відносин між фінансовими центрами з приводу акумулювання вільних грошових ресурсів та їх перерозподілу між країнами, регіонами у глобальному масштабі [1].

За умов динамічного нарощування масштабів і диверсифікації світового фінансового ринку, він дотепер залишається вкрай асиметричним та характеризується глибокими регіональними диспропорціями розподілу глобального фінансового капіталу. Ця асиметричність має дві форми. По-перше, це кількісне домінування фінансових ринків провідних міжнародних фінансових центрів над фінансовими ринками решти країн за обсягами здійснюваних операцій та вартістю фінансових інструментів, що є в обігу на них. По-друге, домінування провідних міжнародних фінансових центрів за якісними характеристиками розвитку фінансових ринків, а саме: складом учасників, ступенем цінових коливань на фінансові активи та волатильністю ринків. У сукупності ці характеристики забезпечують високу привабливість фінансових ринків провідних міжнародних фінансових центрів для інвесторів і кредиторів з усього світу.

Ідентифікація трансформацій, які відбуваються у структурі сучасних фінансових ринків, є необхідною з точки зору визначення масштабів перерозподілу конкурентних сил між регіонами світу на глобальному фінансовому ринку. Усі вищезазначені аспекти зумовлюють актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню напрямів та масштабів руху прямих іноземних інвестицій і загальних тенденцій розвитку світового фінансового ринку та його сегментів присвячені праці багатьох науковців.

Результати досліджень із зазначених питань також представлено в аналітичних виданнях міжнародних фінансових інститутів та науково-дослідних установ, а саме: Міжнародного валютного фонду, Світового банку, Банку міжнародних розрахунків, Всесвітнього економічного форуму, Світової федерації бірж, Глобального інституту McKinsey, агенції Bloomberg тощо.

Однак, не зважаючи на велику кількість проведених досліджень, питання щодо покращення інвестиційного клімату в світі загалом та Україні зокрема, особливо в період економічної нестабільності через поширення COVID-19, потребує подальшого дослідження.

Мета статті – дослідження трансформації міжнародного інвестиційного ринку в умовах глобалізованих викликів та розроблення напрямів щодо можливих шляхів його покращення в контексті настання глобальної економічної кризи.

Виклад основного матеріалу. Важливим сегментом розвитку міжнародних фінансових центрів, який визначає сучасні тенденції їх розвитку, є інвестиційний ринок. Одним з відоміших міжнародних індикаторів інвестиційного клімату є Індекс інвестиційної привабливості (International Business Compass) (рисунок 1).

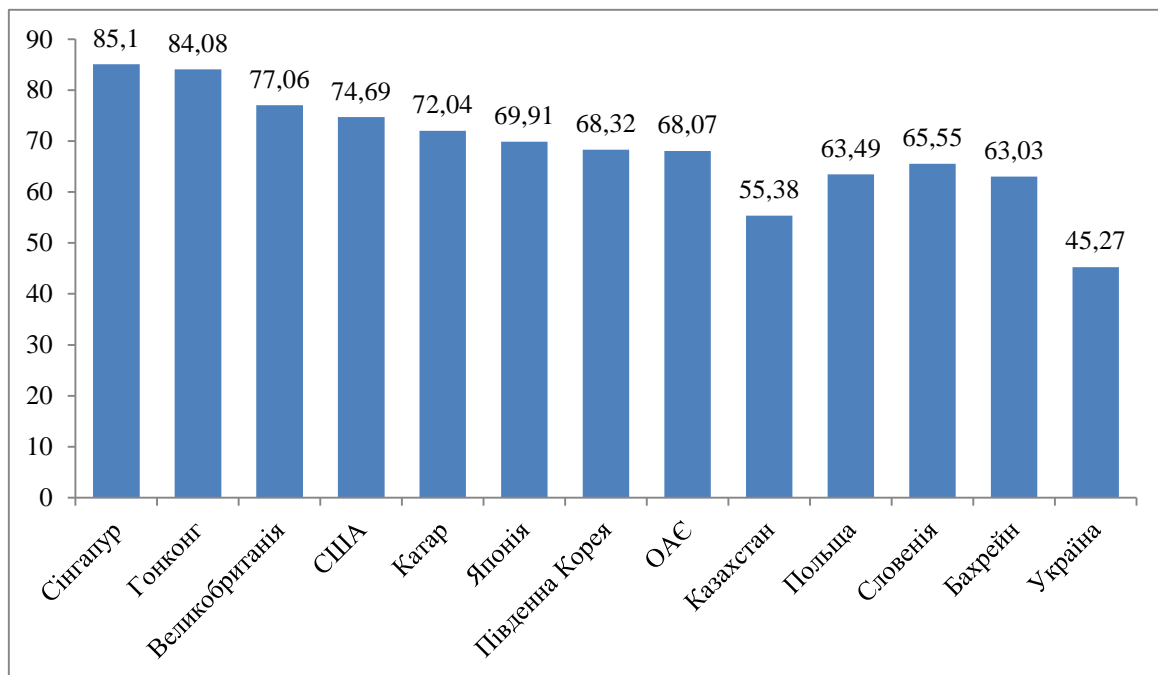

Рисунок 1. Індекс International Business Compass окремих країн за 2018 р.

Figure 1. International Business Compass Index of particular countries, 2018

Примітка: сформовано автором на основі статистичних даних [2].

BDO Business Compass дає оцінку інвестиційної привабливості країни, представляючи інформацію у трьох вимірах: економічні фактори, політико-правове поле, соціально-культурні умови.

У рейтингу інвестиційної привабливості країн світу International Business Compass за 2018 р. у першу п'ятірку ввійшли Сінгапур, Гонконг, Швейцарія, Нідерланди, Ірландія, Данія. Україна у рейтингу займає 132 позицію, поряд з Беніном та М'яньюмою. Погіршення відбувалося у всіх категоріях [2].

Серед розвинутих країн лідером є Європа та Північна Америка. У 2016 р. і 2017 р. спостерігалось збільшення частки інших країн. Лівова частка як вхідних ПІІ, так і вихідних припадала на Азію. Найменша частка країн Океанії. Отже, найбільші частки світового обсягу ПІІ як прямих, так і вихідних припадають на Європу та Азію. Це свідчить про регіональну нерівномірність (таблиця 1).

Глобальні потоки прямих іноземних інвестицій продовжили свій спад у 2018 році, знизившись на 13% до 1,3 трлн. дол. США. Дане падіння ПІІ відбулося в основному через великі репатріації накопиченої іноземної валюти у прибутках

багатонаціональних підприємствах США в перших двох кварталах 2018 року, після податкових реформ, запроваджених наприкінці 2017 року. Падіння відбулося, незважаючи на 18% зростання транскордонних злиттів та поглинань – від 694 млрд. доларів у 2017 році до 816 млрд. доларів у 2018 році.

Таблиця 1. Динаміка ПІІ в різних регіонах у 2014–2017 рр.

Table 1. FDI dynamics in different regions in 2014–2017 (Billions of dollars)

Група країн/регіони	Приток ПІІ, млрд. дол.				Відплив ПІІ, млрд. дол.			
	2014	2015	2016	2017	2014	2015	2016	2017
Всі країни	1 324	1 921	1 868	1430	1 253	1 594	1 452	1 430
Розвинуті країни	563	1141	1 133	712	708	1 173	1 044	989
Європа	272	595	565	334	221	666	515	498
Північна Америка	231	511	494	300	353	370	365	335
Інші країни	60	35	74	78	134	137	164	56
Країни, що розвиваються	704	744	670	671	473	389	383	421
Африка	71	57		42	28	18	18	14
Азія	460	516	475	476	412	339	363	405
Латинська Америка і Карибський басейн	170	169	140	151	31	31	1	1
Океанія	2	2	2	2	2	1	1	
Країни з перехідною економікою	57	36	64	47	73	32	25	20

Примітка: сформовано автором на основі статистичних даних [3].

У 2018 році основним отримувачем ПІІ у світі залишається США (252 млрд. дол. США) (рисунок 2). На другому місці – Китай із 139 млрд. дол. США, а на третьому – Гонконг (116 млрд. дол. США). Далі йдуть Великобританія та Сінгапур.

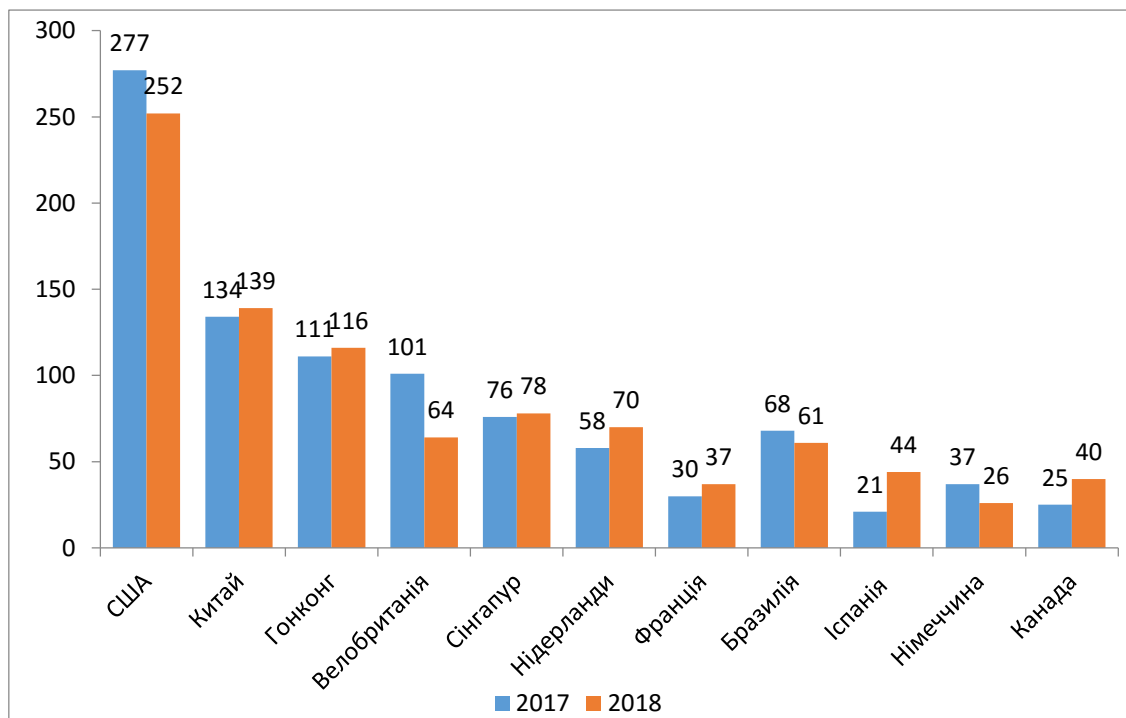

Рисунок 2. Основні країни-отримувачі ПІІ у світі в 2017–2018 рр. (млрд. дол. США)

Figure 2. Main countries FDI recipients in the world in 2017–2018 (Billions of dollars)

Примітка: сформовано автором на основі статистичних даних [3].

США зберегли своє традиційне перше місце за обсягом отриманих іноземних інвестицій. Америка лідувала за цим показником із початку 1980-х, коли ЮНКТАД почала збір даних про фінансові потоки, винятком був лише 2014 рік, коли на верхній рядок вибився Китай. Це свідчить про провідну роль корпорацій США у глобальних процесах, які за характером і масштабами торговельно-інвестиційної експансії випереджають промислові та фінансові компанії інших країн. Проте, ця ситуація починає змінюватися за рахунок посилення позицій ТНК КНР, які відіграють провідну роль у розподілі світового ВВП й у сучасних світових економічних процесах.

У списку лідерів найбільших інвесторів можна віднести Японію, материковий Китай, Франція, Гонконг, Німеччину (рисунок 3)

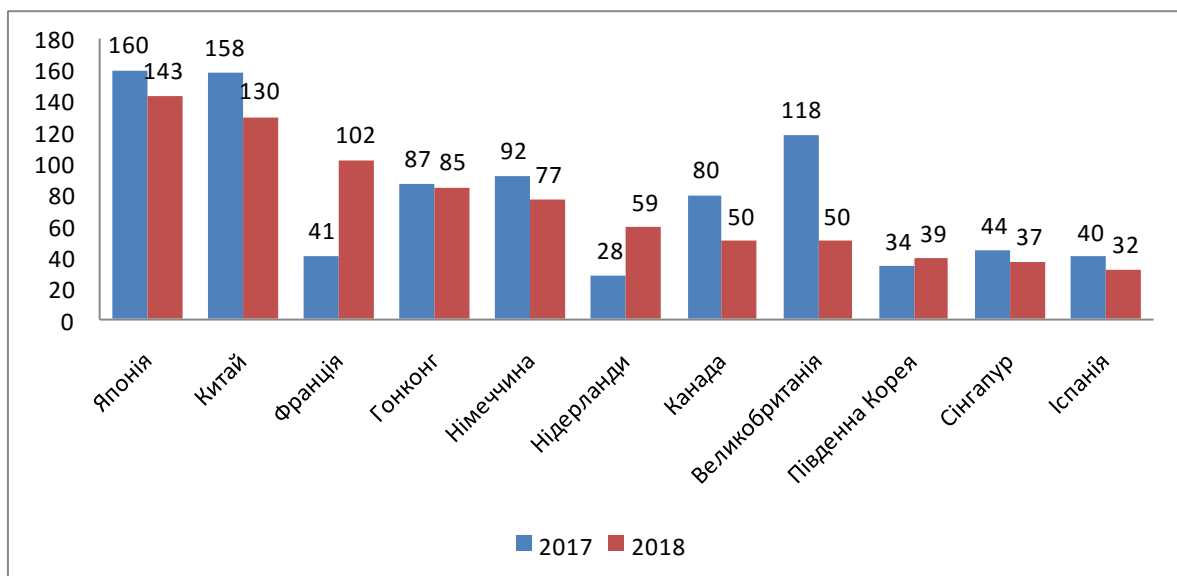

Рисунок 3. Основні країни-інвестори у світі 2017–2018 рр. (млрд. дол. США)

Figure 3. Main countries-investors in the world in 2017–2018 (Billions of dollars)

Примітка: сформовано автором на основі статистичних даних [3].

Перспективними напрямками щодо залучення ПІІ у 2020 рр., згідно з бізнес-дослідженням ЮНКТАД, як і раніше планувалося, будуть ринки США, Китаю та Індії. Рейтинг складався з урахуванням поглядів керівників у різних галузях промисловості. Проте, у кінці лютого 2020 р. американські індекси показали найбільше падіння з часів фінансової кризи 2008 року. Експерти спрогнозували, що світ очікує потужна економічна криза у 2020 році. Каталізатором цієї кризи став спалах коронавірусу COVID-19, який став першим «чорним лебедем» для світової економіки. Спочатку Китай, а згодом і весь світ відчули скорочення ВВП, зниження інвестиційної активності, сповільнення темпів економічного зростання та зменшення попиту на світових ринках сировини. На початку березня 2020 р. світові ринки відчули вплив другого «чорного лебедя» – обвалилися ціни на нафту, після того, як ОПЕК та Росія не змогли досягти домовленості про скорочення видобутку нафти, а разом з ними і фондові ринки.

За даними Міжнародного валютного фонду, від початку поширення пандемії коронавірусу у світі іноземні інвестори вивели з країн, що розвиваються, рекордні 83 мільярди доларів – це максимальний відтік капіталу, який коли-небудь реєструвався [4].

Аналітики американської компанії Bloomberg спрогнозували можливі наслідки впливу кризи на світову економіку. Агенція змодельовала чотири ймовірні сценарії розвитку подій, згідно з якими світова економіка у 2020 році може втратити 3% ВВП або 2,7 трлн дол [5].

Таблиця 2. Чотири сценарії впливу COVID-19 на світову економіку

Table 2. Four scenarios of COVID-19 impact on the world economy

Сценарій	Дата подолання епідемії	Ймовірність, %	Оцінка зростання реального ВВП Китаю у 2020 р., %
Оптимістичний	Кінець лютого	25	5,7
Базовий	Кінець березня	50	5,4
Песимістичний	Кінець червня	20	4,5
Катастрофічний	Епідемія не подолана 2020 року	5	4

Примітка: сформовано автором на основі [5].

У першому оптимістичному сценарії експерти агентства прогнозують, що Китай, з якого розпочалося поширення вірусу, візьме його під контроль, а економіка країни в другому кварталі 2020 року справиться з його наслідками, то вплив на економіку всього світу буде незначний. Це досить реальний сценарій, оскільки до кінця лютого вже 80% виробничих потужностей Китаю повернулися до норми, а до кінця квітня можуть і всі 100% [5].

Згідно з другим базовим сценарієм Bloomberg, Китаю на відновлення економіки до нормальної потрібно більше часу. Крім того, значного впливу зазнають Південна Корея, Італія, Японія, Франція та Німеччина – найбільші економіки, окрім Китаю, у яких зафіксовано максимальна кількість випадків захворювання коронавірусом. За підрахунками аналітиків, глобальний ріст економіки зменшиться до 2,3%, тоді як у першому сценарії цей показник становить 3,1%.

Відповідно до третього песимістичного сценарію, економіки Південної Кореї, Італії, Японії, Франції та Німеччини постраждають ще більше. Сповільнення очікує і на інші великі країни – США, Індію, Великобританію, Канаду та Бразилію – через зусилля, скеровані на стримування поширення вірусу всередині держав.

У четвертому сценарії Bloomberg пандемія набуває глобального масштабу. Світову економіку очікує рецесія у США, країнах Європи, Японії та уповільнене зростання в Китаї. Прогноз має значний ступінь невизначеності, але експерти вказують, що поточна траєкторія економіки Китаю виводить її на зростання лише на 1,2% за підсумками першого кварталу 2020 року.

Сьогодні практично всі експерти погоджуються з тим, що епідемію подолають у першому кварталі 2020 року, фінансова криза буде відчутною, але короткотерміною. Однак, на мою думку, вже зараз можна сказати, що глобальний фінансовий світ розвиватиметься за четвертим, останнім та найгіршим сценарієм, оскільки сукупність багатьох чинників – торговельна війна між США та Китаєм, падіння цін на нафту, обвал фондових індексів, втеча інвесторів, з країн, що розвиваються, пандемія корона вірусу – спричинили глобальну фінансову кризу, яка, ймовірно, буде тривалою і складнішою, ніж попередня, яка сама по собі була найважчим падінням з часів Великої депресії 1920–1930-х років [6].

Світові кризи сильно позначаються й на економіці України, різко знизилася вартість ВВП-варантів і єврооблігацій України. Варто також врахувати той фактор, що Україна є сировинною країною і наша економіка дуже суттєво залежить від цін на сировину: кореляція між динамікою ВВП та цінами на сировину близька до 90% [7]. Для

боротьби з кризою багато країн вже створили антикризові штаби і розробили низку антикризових заходів, спрямованих на порятунок бізнесу від наслідків фінансової кризи у вигляді податкових пільг для інвестицій, дешеві кредити для малого та середнього бізнесу. Щодо України, то вітчизняні експерти переконують, що необхідно створити антикризовий план й антикризову програму на 2020–2021 роки для стабілізації макроекономічної ситуації. Доцільно підготувати і запустити інфраструктурні проекти у форматі ДПП (порти, аеропорти), зокрема, під державні гарантії. Саме інфраструктурні проекти в кризу є важливою підтримкою економіки, стимулюючи створення робочих місць. Китай в 2008–2009 році виділив до 10% ВВП на такі проекти, що дозволило безболісно пройти кризу [8].

На мою думку, необхідно створити Міжнародний фінансовий центр Київ за участю міжнародних фінансових інститутів і роботою з британського права з метою залучення іноземних інвестицій у проекти з розвитку енергосектору, а також транспортної та цифрової інфраструктури (підготовка проекту 2 роки, старт – після завершення кризи). Запуск ринку «зелених» облігацій дасть змогу Україні залучити 73 млрд. дол. США до 2030 року [10].

Водночас, щоб залучити іноземних інвесторів на фінансовий ринок України, необхідно здійснити ряд заходів (рисунок 4):

1. Фондовий ринок України, як інфраструктурний елемент ринкової економіки, потрібно перетворити в дієвий механізм реалізації економічної стратегії держави; нормативну базу і регулювання фінансових послуг привести у відповідність до світових стандартів; підвищити стандарти корпоративного управління до рівня директив Євросоюзу та очистити ринок від компаній, діяльність яких не відповідає вимогам чинного законодавства; підвищити рівень законодавчого захисту прав інвесторів та інших учасників ринку цінних паперів.

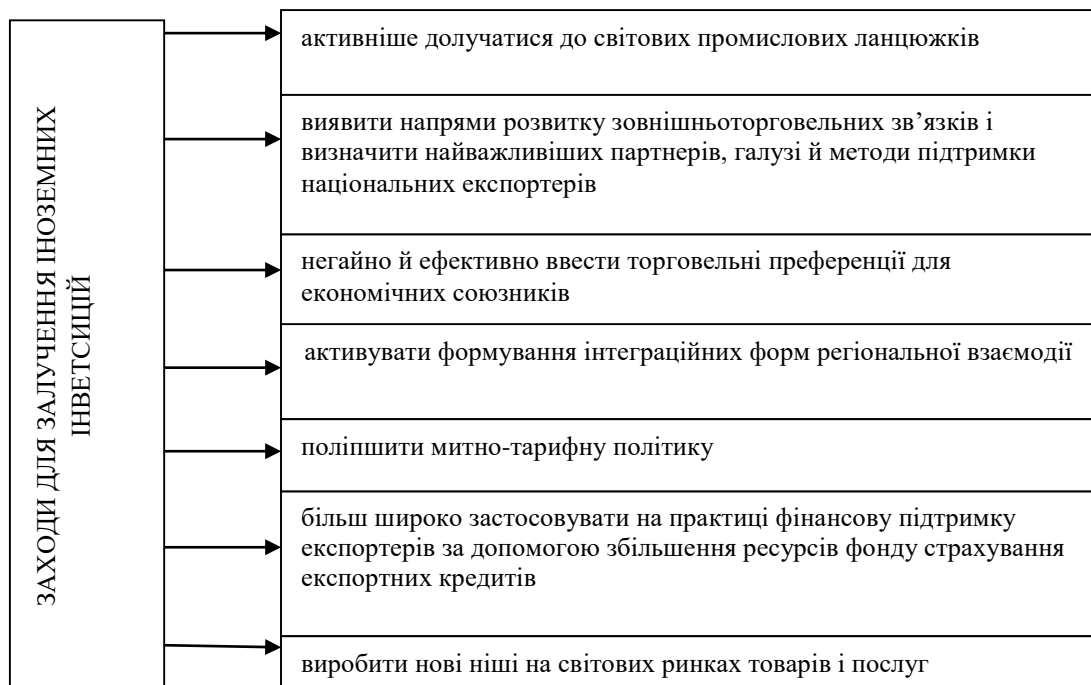

Рисунок 4. Заходи для залучення іноземних інвестицій в Україну

Figure 4. Measures to attract foreign investment to Ukraine

Примітка: сформовано автором.

2. Держава має сприяти зміцненню інституційних основ; посиленню взаємозв'язку фондового ринку з реальним сектором економіки; відкриттю сегментів ринку, пов'язаних із високотехнологічними секторами економіки, консультаційних та інформаційних центрів допомоги учасникам ринку фінансових інвестицій, що призведе до залучення у біржову торгівлю нових інституційних та індивідуальних інвесторів і сприятиме підвищенню капіталізації вітчизняних фондових бірж. Їх укрупнення дозволить сформувати стандартні критерії лістингу та ринкові ціни.

3. Необхідно якісно підвищити вимоги до професійних учасників фондового ринку за рахунок активної і послідовної позиції ДКЦПФР щодо впровадження електронного документообігу та наскрізної автоматизації їх діяльності; переглянути вимоги бірж до фінансових показників, що зумовлюють допуск цінних паперів у лістинг; стимулювати первинне публічне розміщення цінних паперів (ІРО); розширити компетенції Комісії з цінних паперів щодо встановлення порядку ведення фінансового обліку та складання фінансової звітності; встановити єдині для всіх професійних учасників фондового ринку вимоги до розрахунку власних коштів.

4. Наглядові органи фінансової системи повинні прагнути підтримувати баланс між збереженням фінансової стабільності, підтриманням стійкості банківської системи та підтриманням економічної активності. Слід заохочувати банки до використання гнучкості в існуючих нормативних актах, наприклад, шляхом використання їх буферів капіталу і ліквідності, і проводити перегляд умов кредитування для позичальників, які відчувають стрес. Розкриття інформації про ризики й чітке інформування про наглядові очікування також будуть необхідні для належного функціонування ринків у майбутньому періоді.

Висновки. Проаналізувавши усе вищезазначене, варто наголосити на тому факті, що усі держави мобілізують усі наявні та не наявні внутрішні ресурси для підтримки бізнесу та економіки для подолання наслідків кризи. Звичайно, безпечнішою формою пошуку ресурсів є використання накопичених резервів та насичення економіки фінансовими ресурсами шляхом їх емісії. Проте, ці методи носять тимчасовий характер та запроваджуються на період надзвичайної економічної ситуації. Водночас такий інструмент дозволять м'яко вийти з кризи та не потрапити в кабалу від зовнішніх кредиторів. Важливим є той фактор, що такий інструмент не буде нести майбутнього навантаження на бюджет, а відтак, дозволить легше пережити період скорочення надходжень до бюджетів усіх рівнів через ситуацію спричинену економічною кризою та прийняттям спеціальних законів з підтримки бізнесу.

Conclusion. Analyzing the above mentioned, it should be emphasized that all states mobilize all available and unavailable domestic resources to support business and economy to overcome crisis consequences. Obviously, the safest form of resource search is accumulated reserves use and quantitative easing by emission. However, these methods are temporary and introduced during the period of economic emergency. At the same time, such instrument makes it possible to overcome crisis easily and be independent on external creditors. It is important that such instruments does not load the budget and, therefore, make it easier to get over the period of earnings shortfalls to budgets of all levels due to the situation caused by the economic crisis and adoption of special laws for business support.

Список використаної літератури

1. Столярчук Я., Галенко О., Шлапак А. Фінансові ринки Південно-Східної Азії: диверсифікаційна панорама: монографія. К.: Новий друк, 2016. 332 с.
2. BDO International Business Compass. URL: <https://www.bdo-ibc.com/index.php?id=16>.
3. World Investment Report 2019. UNCTAD. URL: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2019_en.pdf.

4. Георгієва К. Світовій економіці загрожує нова Велика депресія. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/01/20/656032/>.
5. Coronavirus Could Cost the Global Economy \$2.7 Trillion. Here's How. URL: <https://www.bloomberg.com/graphics/2020-coronavirus-pandemic-global-economic-risk>.
6. Бураковський І. Коронавірус: епідемія як економічний шок. URL: <https://rpr.org.ua/news/koronavirus-epidemiia-iak-ekonomichnyu-shok/>.
7. Журба А. Збитки від коронавірусу можуть коштувати світовій економіці 2,7 трильйонів доларів. URL: https://zaxid.net/zbitki_vid_koronavirusu_mozhut_koshtuvati_svitoviy_ekonomitsi_27_trilyoniv_dolariv_n1498952.
8. Coronavirus: A visual guide to the economic impact. URL: <https://www.bbc.com/news/business-51706225>.
9. Coronavirus: The world economy at risk. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/7969896b-en.pdf?expires=1585595982&id=id&accname=guest&checksum=74D8B41581A66DB398F8F8A053C5FE25>.
10. Амелін А. Економічна криза – 2020: які наслідки для України та як з цим впоратись. URL: https://zik.ua/blogs/ekonomichna_kryza_2020_yaki_naslidky_dlia_ukrainy_ta_iak_z_tsym_vporatys_962014.

References

1. Stolyarchuk Ya., Halenko O., Shlapak A. Finansovi rynky Pivdenno-Skhidnoyi Aziyi: dyversyfikatsiyna panorama: monohrafiya. K.: Novyy druk., 2016. [In Ukrainian].
2. BDO International Business Compass. URL: <https://www.bdo-ibc.com/index.php?id=16>.
3. World Investment Report 2019. UNCTAD. URL: https://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2019_en.pdf.
4. Heorhiyeva K. Svitoviy ekonomitsi zahrozhuye nova Velyka depresiya. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/01/20/656032/>. [In Ukrainian].
5. Coronavirus Could Cost the Global Economy \$2.7 Trillion. Here's How Available at: <https://www.bloomberg.com/graphics/2020-coronavirus-pandemic-global-economic-risk>
6. Burakovs'kyi I. Koronavirus: epidemiya yak ekonomichnyy shok. URL: <https://rpr.org.ua/news/koronavirus-epidemiia-iak-ekonomichnyy-shok/>. [In Ukrainian].
7. Zhurba A. Zbytky vid koronavirusu mozhut' koshtuvaty svitoviy ekonomitsi 2,7 tryl'yoniv dolariv. URL: https://zaxid.net/zbitki_vid_koronavirusu_mozhut_koshtuvaty_svitoviy_ekonomitsi_27_tril. [In Ukrainian].
8. Coronavirus: A visual guide to the economic impact. URL: <https://www.bbc.com/news/business-51706225>.
9. Coronavirus: The world economy at risk. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/7969896b-en.pdf?expires=1585595982&id=id&accname=guest&checksum=74D8B41581A66DB398F8F8A053C5FE25>.
10. Amelin A. Ekonomichna kryza – 2020: Yaki naslidky dlya Ukrayiny ta yak z tsym vporatys'. URL: https://zik.ua/blogs/ekonomichna_kryza_2020_yaki_naslidky_dlia_ukrainy_ta_iak_z_tsym_vporatys_962014. [In Ukrainian].